

2. ULUSLARARASI BANDIRMA VE ÇEVRESİ SEMPOZYUMU (UBS'19)

TAM METİN BİLDİRİLER KİTABI I:

Tarih

Arkeoloji

Önemli Şahsiyetler

Kültür ve Folklor

Edebiyat

Eğitim

2nd INTERNATIONAL SYMPOSIUM OF BANDIRMA AND ITS SURROUNDINGS - UBS'19

PROCEEDINGS BOOK I:

History

Archaeology

Prominent Figures

Culture and Folklore

Literature

Education

Editörler / Editors:

Doç. Dr. Ahmet AYDIN

Dr. Öğr. Üyesi Gülnil AYDIN

17-19 Eylül/September 2019

Bandırma-Balıkesir / TÜRKİYE

BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI
(Sertifika No: 40258) YAYIN NO: 10

Bandırma Onyedi Eylül University Publications (Certificate No: 40258)
Publication Number: 10

Kitap Adı / Editors:

2. Uluslararası Bandırma ve Çevresi Sempozyumu -UBS'19 Tam Metin Bildiriler Kitabı Cilt I

2nd International Symposium of Bandırma and its Surroundings – UBS'19 Volume I

Tarih, Arkeoloji, Önemli Şahsiyetler, Kültür ve Folklor, Edebiyat ve Eğitim

History, Archaeology, Prominent Figures, Culture and Folklore, Literature and Education

- Doç. Dr. Ahmet AYDIN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi-İİBF,
aaydin@bandirma.edu.tr
- Dr. Öğr. Üyesi Gülnil AYDIN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi-İİBF

2. Uluslararası Bandırma ve Çevresi Sempozyumu (UBS'19), 17-19 Eylül 2019 tarihlerinde, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi ev sahipliğinde Bandırma'da gerçekleştirilmiştir. Sempozyum, 27 Haziran 2018 tarih ve 30461 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren Akademik Teşvik Yönetmeliği'ne uygun bir şekilde gerçekleştirilmiş, en az beş farklı ülkeden konuşmacı katılım sağlamıştır. Bu kitap, sadece Sempozyumda sunulan bildirileri içermektedir. Katılım sağlanmayan ve sunulmayan bildiriler sempozyum programından çıkarılmıştır. Bazı yazarlar, sempozyuma katılarak sunum yapmasına karşın, bildiri tam metinlerinin yayınlanmasını arzu etmemişlerdir.

Sayfa ve Kapak Tasarımı / Cover Design: Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

1. Baskı 2019 (ix + 349 s.) / 1st Edition: 2019 (ix+349 p.)

ISBN: 978-605-69839-0-0

Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Yayınları

Merkez Adres: Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Merkez Yerleşkesi, 10200, Bandırma – Balıkesir / TÜRKİYE

Tel: 0 (266) 717 01 17

e-mail: kurumsaliletisim@bandirma.edu.tr

Bu kitap, 2. Uluslararası Bandırma ve Çevresi Sempozyumu'nda (UBS'19) sunulan tam metin bildirilerden oluşmaktadır. Kitabın tüm yayın hakları Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi'ne aittir. Yayıncı veya editörlerin izni olmadan eserin herhangi bir bölümü yeniden basılamaz ve çoğaltılamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Kitapta yer alan yayınların her tür görüş, etik, içerik vb. sorumluluğu yazarlarına aittir.

İletişim: ubs@bandirma.edu.tr

ÖNSÖZ / FOREWORD

Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi, kurulduğu 23 Nisan 2015 tarihinden günümüze, gerek eğitim-öğretim faaliyetleri ve akademik başarıları, gerekse her yıl düzenlediği yüzlerce bilimsel toplantı ile, bölgesi ve ülkesine en yüksek düzeyde hizmet etmeyi ilke edinmiş genç bir üniversitedir. Gelişimini hızla sürdüren üniversitemiz, bilhassa kurulu bulunduğu bölgeye yönelik bilimsel faaliyetlere büyük önem vermektedir. Birincisi 2018 yılında büyük bir katılım ve başarıyla düzenlenen Sempozyumun, ikincisini düzenlemekten büyük mutluluk ve onur duyuyoruz.

Bu kapsamda; Bandırma ve yakın çevresi ile ilgili değerlerin bir envanterinin oluşturulması, tarih, arkeoloji, kültür, ekonomi, turizm, tarım, denizcilik, sağlık vb. pek çok konuda mevcut durumun saptanması, sorunların tespiti ve olası çözüm önerilerinin geliştirilmesi amacıyla, Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi ev sahipliği ve organizasyonunda, Bandırma'nın düşman işgalinden kurtuluş tarihi olan ve aynı zamanda Üniversitemizin isminde de yer alan 17 Eylül 2019 tarihinde, 2. Uluslararası Bandırma ve Çevresi Sempozyumu (UBS'19) başarıyla gerçekleştirilmiştir. Geçen yıl olduğu gibi bu yıl da sempozyumun coğrafi kapsamı; Bandırma ve yakın çevresindeki Erdek, Gönen, Manyas ve Marmara ilçeleri ile sınırlı tutulmuştur. Sempozyum; Balıkesir Valiliđi, Balıkesir Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Bandırma, Erdek, Gönen, Manyas ve Marmara ilçelerinin Kaymakamlık ve Belediye Başkanlıklarının katılım ve katkılarıyla düzenlenmiştir.

Sempozyumumuzda sunulmak üzere değerlendirilmesi amacıyla toplam 125 bildiri gönderilmiştir. Editör ve Bilim Kurulu değerlendirmeleri sonucunda kabul edilen 118 bildiri Sempozyum Programı'na dahil edilmiştir. 17-19 Eylül 2018 tarihlerinde gerçekleştirdiğimiz Uluslararası Bandırma ve Çevresi Sempozyumu'nda (UBS'18) 107 bildiri sunulmuş olup, Azerbaycan, Rusya Federasyonu, Sırbistan, İsveç ve Bosna-Hersek'den 6 yabancı meslektaşımız, sempozyumumuza toplam 5 bildiri ile katkı sağlamıştır. Sempozyum sonrasında, sempozyumda sunulan ve yazarları tarafından tam metin bildiriler kitabında yayınlanması arzu edilen tüm bildirilerden, üç ciltlik bir eser oluşturulmuştur. Birinci ciltte; Bandırma ve çevresinin tarih(10), arkeoloji(4), önemli şahsiyetler(3), kültür ve folklor(4), edebiyat(5) ve eğitim(5) olmak üzere toplam 31 bildiri bulunmaktadır. İkinci ciltte; Bandırma ve Çevresi ile ilgili; ekonomi(10), tarım(5), hayvancılık(3), işletme(5), turizm(8) ve ulaşırma(5) olmak üzere toplam 36 bildiri yer almaktadır. Üçüncü ve son ciltte ise; sağlık ve sağlık kurumları(12), coğrafya-çevre-ormancılık(13), denizcilik-su ürünleri(7) ve enerji-jeoloji-madencilik(7) olmak üzere toplam 39 bildiri yer almaktadır. Bandırma ve çevresinin; dünü, bugünü ve yarınına yönelik bildirileri ile sempozyumumuza katkı sunan tüm katılımcılara, sempozyumun düzenlenmesi ve başarıyla gerçekleştirilmesinde büyük emekleri olan başta Düzenleme ve Bilim Kurulu olmak üzere tüm kurullarda görev yapan meslektaşlarıma ve çalışma arkadaşlarıma, kısaca emeği geçen herkese çok teşekkür ediyorum.

Bu vesileyle, 'Bandırma ve Çevresinde Yerel Yönetimler' temalı açılış oturumumuza katılarak bizleri onurlandıran, Balıkesir Büyükşehir Belediye Başkanımız ve İlçe Belediye Başkanlarıımıza, Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi Rektörü olarak teşekkürü bir borç biliyorum. Üniversitemizle ilgili konularda bize desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen Balıkesir Valisi Sn. Ersin YAZICI'ya ve Bandırma Kaymakamı Sn. Günhan YAZAR'a, Balıkesir Büyükşehir Belediye Başkanı Sn. Yücel YILMAZ'a, Bandırma Belediye Başkanı Sn. Tolga TOSUN'a, Gönen Belediye Başkanı Sn. İbrahim PALAZ'a, Manyas Belediye Başkanı Sn. Tancan BARÇIN'a, Marmara Belediye Başkanı Sn. Süleyman AKSOY'a ve Erdek Belediye Başkan V. Sn. Hasan YAPAKÇI'ya içtenlikle teşekkür ediyorum. Bu eserin bölgemize ve ülkemize faydalı olmasını diliyor, ilgili alanlarda temel başvuru kaynaklarından biri olması dileğiyle, saygılarımla sunuyorum.

Prof. Dr. Süleyman ÖZDEMİR
Rektör

KURULLAR / BOARDS

Sempozyum Başkanı / Symposium Honorary Chairman

Prof. Dr. Süleyman ÖZDEMİR, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Rektörü

Sempozyum Onur Kurulu / Symposium Honorary Board

Ersin YAZICI, Balıkesir Valisi

Yücel YILMAZ, Balıkesir Büyükşehir Belediye Başkanı

Prof. Dr. Süleyman ÖZDEMİR, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Rektörü

Günhan YAZAR, Bandırma Kaymakamı

Ekrem ÇALIK, Erdek Kaymakamı

Arslan YURT, Gönen Kaymakamı

Muhammed KAYA, Manyas Kaymakamı

Hasan UĞUZ, Marmara Kaymakamı

Tolga TOSUN, Bandırma Belediye Başkanı

Hüseyin SARI, Erdek Belediye Başkanı

İbrahim PALAZ, Gönen Belediye Başkanı

Tancan BARÇIN, Manyas Belediye Başkanı

Süleyman AKSOY, Marmara Belediye Başkanı

Sempozyum Koordinatörü / Symposium Coordinator

Doç. Dr. Ahmet AYDIN (Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi)

Sempozyum Düzenleme Kurulu / Symposium Organizing Committee

Prof. Dr. Alpaslan SEREL (Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi)

Prof. Dr. Zekai METE (Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi)

Doç. Dr. Ahmet AYDIN (Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Hicran SEREL (Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Gülnil AYDIN (Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Evren İPEK (Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Neslihan ARSLAN (Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Özer YILMAZ (Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ufuk ÇELİK (Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi)

Ömer ŞİMŞEK (Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, Kurumsal İletişim Koord.)

Sempozyum Sekreteryası / Symposium Secretariat

Dr. Öğr. Üyesi Hicran SEREL (Sekreteryası Başkanı) (Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi)

Arş. Gör. Hüseyin GÜVENOĞLU (Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi)

Arş. Gör. Olcay POYRAZ (Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi)

Arş. Gör. Şeyma ŞAHİN (Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi)

Umutcan MEMO (Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi)

Sempozyum Ulaşım ve Konaklama Kurulu / Symposium Transportation and Accomodation Board

Dr. Öğr. Üyesi Özer YILMAZ (Kurul Başkanı) (Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi)

Öğr. Gör. Volkan AKGÜL (Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi)

Öğr. Gör. Cansen CAN AKGÜL (Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi)

Araş. Gör. Ahmet Yusuf SARIHAN (Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi)

Mehmet KARATEPE (Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, SKS Daire Bşk.)

Sempozyum Katılımcı Karşılama ve Kayıt Kurulu-Masası / Symposium Registry Board-Desk

Dr. Öğr. Üyesi Neslihan ARSLAN (Kurul Başkanı) (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

Araş. Gör. Abdurrahman ARSLAN (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

Araş. Gör. Abdülkadir TEZER (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

Araş. Gör. Ahmet Yusuf SARIHAN (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

Araş. Gör. Betül AKALIN (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

Araş. Gör. Bilal COŞAN (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

Araş. Gör. Derya TOPDAĞ (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

Araş. Gör. Devran DENİZ (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

Araş. Gör. Fırat BAYEZİT (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

Araş. Gör. Fulden KÖMÜRİYAKAN (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

Araş. Gör. Gülsema ÇETİNKAYA (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

Araş. Gör. Hakan ÖNDES (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

Araş. Gör. Hüseyin GÜVENOĞLU (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

Araş. Gör. Oğuzhan YELKESEN (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

Araş. Gör. Olcay POYRAZ (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

Araş. Gör. Ömer GİZLİER (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

Araş. Gör. S.Tahir ŞEKER (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

Araş. Gör. Seda ÖZVAR (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

Araş. Gör. Sercan HATİPOĞLU (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

Araş. Gör. Şeyma ŞAHİN KUTLU (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

Araş. Gör. Yunus Emre GÜRBÜZ (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

Sempozyum Teknik Kurulu/ WEB Yayın Kurulu / Symposium Technical Board

Dr. Öğr. Üyesi Ufuk ÇELİK (Kurul Başkanı) (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

M. Kürşat DEMİRTAŞ (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi, Bilgi-İşlem Daire Bşk.)

Öğr. Gör. Kadir KESGİN (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

Öğr. Gör. Süleyman Gökhan TAŞKIN (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

Sempozyum Bildiri Kabul ve Kayıt İşlemleri Kurulu / Symposium Proceedings Board

Dr. Öğr. Üyesi Evren İPEK (Kurul Başkanı) (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

Doç. Dr. Celil AYDIN (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

Doç. Dr. Ahmet AYDIN (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

Sempozyum Programı-Bildiri Özetleri Kitabı ve Tam Metin Bildiriler Kitabı Editörleri /

Symposium Programme-Abstracts Book and Proceedings Book Editors

Dr. Öğr. Üyesi Gülnil AYDIN (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

Doç. Dr. Ahmet AYDIN (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

Tercüme Kurulu/ Symposium Translation Board

Öğr. Gör. Kazım AR (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

Dr. Öğr. Gör. Muhsin BARAN (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

Öğr. Gör. Ayça KILIÇ GÖNEN (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

Öğr. Gör. Kübra YAZKAN (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

Öğr. Gör. Özlem SERPEN (Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi)

Bilim Kurulu / Scientific Committee

Prof. Dr. Alpaslan SEREL, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Burak DARICI, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Cemil ERTUĞRUL, İzmir Demokrasi Üniversitesi
Prof. Dr. Cevdet AVCIKURT, Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Clayton W. BARROWS, University of New Hampshire (USA)
Prof. Dr. Cüneyt AKAR, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Edip ÖRÜCÜ, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Erdal Tanas KARAGÖL, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Erdoğan KOÇ, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Fatih BİLGİLİ, Çukurova Üniversitesi
Prof. Dr. Feyzullah TEMURTAŞ, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Galip VELIU, State University of Tetovo (Macedonia)
Prof. Dr. Gökhan ORHAN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin ESECELİ, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Kerim ÖZDEMİR, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Levent AYTEMİZ, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Emin ERÇAKAR, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet TEKTAŞ, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Musa MUSAI, State University of Tetovo (Macedonia)
Prof. Dr. Mustafa SARI, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Muzaffer Ercan YILMAZ, Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Nurcan DEĞİRMENCİOĞLU, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Nurettin KOÇHAN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Osman KÜÇÜKAHMETOĞLU, Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Özcan KARAHAN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Recai AYDIN, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Prof. Dr. Rıza ARSLAN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Serap ALTUNTAŞ, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Serap PALAZ, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Suna KORKMAZ, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Süleyman ÖZDEMİR, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Sürhan CAM, Cardiff University
Prof. Dr. Tülay YENİÇERİ, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Uğur GÜNŞEN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Yılmaz ARI, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Zekai METE, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet AYDIN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet Niyazi ÖZKER, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Alper KILIÇ, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Anja ZALTA, University of Ljubljana (Slovenia)
Doç. Dr. Aybeniz Akdeniz AR, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Burçin BOZDOĞANOĞLU, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Celalettin YANIK, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Celil AYDIN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Dilek AVCI, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Diler AYDIN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Ertan DEMİRKAPI, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

Doç. Dr. Harun YENİÇERİ, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Harun YILDIZ, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Hasan Aydın OKUYAN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Hatice AYDIN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. İsmail ŞAHİN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Metehan YILGÖR, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Musa GÖK, İzmir Demokrasi Üniversitesi
Doç. Dr. Necla TEKTAŞ, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Özgür BİYAN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Senad BUŞATLIĆ, International University of Sarajevo
Doç. Dr. Sevda AKAR, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Suleyman BAKI, State University of Tetovo (Macedonia)
Doç. Dr. Tarhan OKAN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Turgay KALAYCI, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Yavuz ÇOKAL, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Zeynep YÜCEL, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Zülfikar BAYRAKTAR, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah YEŞİL, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Adnan ÇALIŞKAN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Adnan UZUN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet GÜVEN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Alptekin MOLLA, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Altuğ GÜNAR, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Asiye ASLAN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ayça (Aysun) ÖZEKİN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Aysel KURNAZ, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Azra BRANKOVIĆ, International University of Sarajevo
Dr. Öğr. Üyesi Bahtiyar ASLAN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Betül SOLMAZ, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Burcu İşgüden KILIÇ, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Cemile ŞAHİN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Cengiz ŞEKER, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Çağatay BAŞARIR, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Didem AYHAN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Emil KNEZOVIĆ, International University of Sarajevo
Dr. Öğr. Üyesi Engin ÇAĞMAN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ersoy KUTLUK, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Evren İPEK, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Fatih AYHAN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Goran RIDIC, International University of Sarajevo
Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ABA, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Gülhan Yılmaz GÖKMEN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Gülnil AYDIN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hale Kırer Silva LECUNA, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hamit AKÇAY, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hamiyet YÜCE, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Handan TÜRKMEN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hanefi YAZICI, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hicran Özgüner KILIÇ, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hicran SEREL, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Ethem ARIOĞLU, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Jared BELL, International University of Sarajevo
Dr. Öğr. Üyesi Joseph KAMINSKI, International University of Sarajevo
Dr. Öğr. Üyesi Kemal ÇİFTYILDIZ, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Kemal YILDIZ, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Kevser Tarı SELÇUK, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Khondker AKTARUZZAMAN, International University of Sarajevo
Dr. Öğr. Üyesi Lütfi YALÇIN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Melahat Yıldırım SAÇILIK, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mensur NUREDİNİ, International Vision University (Macedonia)
Dr. Öğr. Üyesi Mesut KULELİ, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Metin KILIÇ, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet ARUCU, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Neslihan ARSLAN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ognjen RIĐIĆ, International University of Sarajevo
Dr. Öğr. Üyesi Orhan DUMAN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Onursal ÇETİN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ömür KIZILGÖL, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Özer YILMAZ, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Özlem KIZILGÖL, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi S. Çağrı ESENER, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Samet ÇEVİK, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Sami MUSALLAM, International University of Sarajevo
Dr. Öğr. Üyesi Selim BEZERAJ, University of Prishtina (Kosovo)
Dr. Öğr. Üyesi Selva STAUB, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Senem NART, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Şirin ÖZKAN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Tuncer ÇALIŞKAN, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ufuk BİNGÖL, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ufuk ÇELİK, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Yalçın KAHYA, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Y. Tansoy YILDIRIM, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Yıldı Arzu ABA, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep ARIÖZ, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

İçindekiler

Önsöz	i
Kurullar	ii
İçindekiler	viii
TARİH	1
<i>Gönen Civarında Kraliçe Laodike'ye Nafaka Olarak Verilen Arazi</i> Reyhan KÖRPE	2
<i>Gönen Kaplıcası ve Pazarının Eskiçağ Kökeni: Thermai Granikai ve Aisepos Pazar Yeri</i> Mustafa H. Sayar	15
<i>Gönenli Yüzellilikler</i> Cemile ŞAHİN	17
<i>Aelius Aristides'in Kyzikos Yolculuğu</i> Mustafa TÜRK	29
<i>Osmanlı Döneminde Bandırma Madenleri</i> Yasemin Keskin	38
<i>19. Yüzyılın Sonlarında Zeytin Adası'nda Bulunan Maden Suyu Yataklarının İşletimi</i> Engin Çağman	44
<i>Bir Seyyahın Cumhuriyet Öncesinde Karesi, Edincik ve Ayvalık'a Dair İzlenimleri</i> Mefail HIZLI	49
<i>Miralay Bekir Sami Bey'in Millî Mücadele Başlarında Bandırma ve Çevresindeki Faaliyetleri</i> Resul YAVUZ	63
<i>Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Mirası: Pertevniyal Bandırma Devlet Hastanesi</i> Eylem GÜZEL, Mustafa GÜLEN	75
<i>Ragıp Kemal Cantürk'ün Gezi Yazılarında Bandırma ve Çevresi (1930-36)</i> Yasin KAYIŞ	97
ARKEOLOJİ	115
<i>Granikos Savaşında Pers Ordusunun Harekat Merkezi: Zeleia Antik Kenti ve Lokalizasyonu</i> Reyhan KÖRPE	116
<i>Kyzikos Hadrian Tapınağı Kazılarında Ele Geçen Herakles'e Ait Kabartma Parçaları Üzerine Bir Değerlendirme</i> Nurettin Koçhan, Ahmet Tercanlıoğlu	125
<i>2017-2018 Yılı Kyzikos İnsanlarında Diş ve Çene Patolojileri</i> Ayşegül ŞARBAK, Mustafa Tolga ÇIRAK	135
<i>2017-2018 Yılı Kyzikos İskeletlerinin Antropolojik Açından Değerlendirilmesi</i> Mustafa Tolga Çırak, Ayşegül Şarbak, Nurettin Koçhan, Erhan Tarhan	151
ÖNEMLİ ŞAHSİYETLER	163
<i>Ali Rıza El-Bezzaz: Bandırma'nın Yakın Geçmişinde Ahice Bir Tüccar, Ahlak ve Maneviyat Örneği</i> Ali MAZAK	164
<i>İmam Birgivi'ye Göre Müşrik ve Müslüman Çocukların Âhiretteki Dinî Konumları</i> Recep Önal	181
<i>Dışadönüklük ve İçedönüklük Bakımından Balıkesirli Bir Osmanlı Aydını Olan İmam Birgivi'nin Kişiliğinin Analizi</i> Özer ÇETİN	187

KÜLTÜR VE FOLKLOR	197
<i>Yaşayan Bir Köy Projesi: Balıkesir/Bandırma-Edincik</i>	198
Özlem AYDOĞDU ATASOY, Ağaverdi Serxan oğlu Xalilov	
<i>Edincik'te tescilli kültür varlığı bir evin koruma projesi süreci</i>	206
Gülşen ÇELEN, Mevlüde KAPTI	
<i>"Halk Bilgisi Haberleri", "Türk Folklor Araştırmaları", "Kaynak" Dergileri Bağlamında</i>	
<i>Bandırma ve Çevresinin Halkbilimi Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi</i>	222
Berna Ayaz	
<i>Yaşayan Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi: Bandırma İçin Bir Model Önerisi</i>	228
İbrahim Ethem ARIOĞLU, Özlem AYDOĞDU ATASOY	
EDEBİYAT	237
<i>Manyaslı Mahmud ve A'cebü'l-üccâb Adlı Ansiklopedik Eseri</i>	238
Osman ÜNLÜ	
<i>Edincikli Ravzî'nin "Cev" Redifli Manzumesi</i>	248
Adnan Uzun	
<i>Edincikli Ravzî Dîvânında "gör-" Tasvir Fiili Üzerine</i>	262
Ali Fuat ALTUNTAŞ	
<i>Bandırmalizâde Hâşim Baba Dîvân'ının Nüshaları ve Dîvân Üzerinde Yapılan</i>	
<i>Çalışmalar</i>	271
İsmail AVCI	
<i>Sürrealizmin Avrupa'daki Savunucusu: Panderma</i>	281
Oğuz DÜZGÜN	
EĞİTİM	288
<i>Sağlık Bilimleri Fakültesi Birinci Sınıf Öğrencilerinin Üniversite Yaşamına Uyum</i>	
<i>Düzeyleri: Bandırma Örneği</i>	289
Dilek AVCI, Latife UTAŞ AKHAN	
<i>Denizcilik İşletmeleri Yönetimi Bölümü Öğrencilerinin Yerleştirme Başarı Sırasının</i>	
<i>İyileştirmesi Üzerine Durum Çalışması</i>	299
Maruf GÖGEBAKAN, Emrah AKDAMAR, Alper KILIÇ, Ömür KIZILGÖL	
<i>YÖKATLAS Veri Tabanına Göre Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi'nin Etki Alanı</i>	308
Mehmet ÜZÜLMEZ, Ferhat ARSLAN	
<i>Bandırma İle İlgili Yapılan Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi</i>	326
Cuma Çiçek, Necla TEKTAŞ	
<i>Bir Sosyal Sorumluluk Projesi Örneği: Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Çocuk</i>	
<i>Üniversitesi</i>	336
Orhan DUMAN, Sertaç ERCAN, Burak YAPRAK	

İmam Birgivî'ye Göre Müşrik ve Müslüman Çocukların Âhiretteki Dinî Konumları*

Doç. Dr. Recep Önal¹

ÖZET:

Osmanlı Devleti'nin XVI. yüzyılda yetiştirdiği Hanefî-Mâtürîdî âlimlerinden biri olan Birgivî Mehmed Efendi, 929/1523 yılında Balıkesir'de doğmuş, kendisi için gerekli ilimleri tahsil edip, eğitimini tamamladıktan sonra ömrünü Balıkesir, Edirne ve İstanbul gibi şehirlerde müderris ve vaiz olarak geçirmiştir. İstanbul'a gitmek için çıktığı bir yolculuk esnasında yakalandığı veba hastalığı 981/1573'te vefat etmiş, cenazesi, Birgi kasabasına getirilerek, burada defnedilmiştir.

Hayatını irşat, tedris ve telif faaliyetlerine adayan İmm Birgivî, dinî ilimlerde birçok eser telif etmiş, verdiği dersler sayesinde İslâm düşüncesine hizmet edecek talebeler yetiştirmiştir. Dinî ilimlerde yazdığı eserlerinde birçok kelimî konulara temas etmiştir. Bunlardan biri de müşrik ve müslüman çocukların âhiretteki dinî konumu meselesidir.

Çocukların âhiretteki dinî konumları meselesi, kelim geleneğinde müstakil bir konu olarak ele alınıp, incelenmemiştir. Bunun yerine iman ve mahiyeti, akıl, teklif, adalet, kaza-kader, elem, lezzet, lütuf, va'd-va'id, ta'dil-tecvir, şefa'at, kabir suali ve hayatı gibi geniş bir yelpazede ele alınarak incelenmeye çalışılmıştır. Birgivî ise, bu mesele üzerinde önemle durmuş ve müslüman çocukların âhiretteki durumları hakkında *Ahvâlü Etfâli'l-Müslimîn* adıyla müstakil bir risale kaleme almıştır.

İmam Birgivî, konuyu peygamber çocukları, diğer Müslüman ve müşrik çocukları olmak üzere üç kısma ayırarak incelemiştir. Küçük yaşta ölen çocukların âhiretteki durumlarıyla ilgili olarak peygamber çocuklarının cennetlik olduğu hususunda ümmetin icma ettiğini, fakat diğer çocuklar hakkında farklı görüşler benimsendiğini söylemiştir. Küçük yaşta ölen müslümanların çocukları hakkında onların "kesinlikle cennetlik olduğu" veya "haklarında da kat'i bir hüküm verilemeyeceği" şeklinde iki farklı görüş benimsendiğini belirtmiştir. Müşriklerin küçük yaşta ölen çocukları ile ilgili olarak da âlimlerinin ihtilaf ettiklerini ve konuyla ilgili üç farklı görüş benimsediklerini belirtmiştir. Birgivî, bu görüşleri ayrıntılı olarak naklettikten sonra kendi görüşü olarak küçük yaşta vefat eden peygamber çocuklarının dışındaki müslüman veya müşrik çocukların bülûğ/teklif çağına gelmeden öldükleri için cennete gireceklerini savunmuş ve bu görüşlerini de birçok ayet ve hadisleri delil göstererek ispatlamaya çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: Birgivî, İslam, Kelam, Ahiret, Müslüman ve Müşrik Çocuklar

* Bu tebliğ, *İmam Birgivî'de Bilgi ve İnanç Paradigması* adlı çalışmamızdan istifade edilerek hazırlanmıştır.

¹ Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, onal1975@gmail.com

Giriş

Müşrik ve müslüman çocukların âhiretteki dinî konumu meselesi, âhret konusuyla yakından ilgisi olması bakımından konuya ilişkin Birgivî'nin görüşlerini bu bölümde almayı uygun gördük. Bilindiği üzere Birgivî, bu konu üzerinde önemle durmuş ve müslüman çocukların âhiretteki durumları hakkında *Ahvâlü Etfâli'l-Müslimîn* adıyla müstakil bir risale kaleme almıştır.¹ Bu mesele, kelim geleneğinde müstakil bir konu olarak ele alınıp, incelenmemiştir. Bunun yerine iman ve mahiyeti, akıl, teklif, adalet, kaza-kader, elem, lezzet, lütuf, va'd-vaîd, ta'dil-tecvîr, şefaât, kabir suali ve hayatı, cennet ve cehennem ehlinin kimlerden oluştuğu gibi geniş bir yelpazede ele alınarak incelenmiştir.²

Müşrik ve Müslüman Çocukların Âhiretteki Dinî Konuları

Birgivî, konuyu peygamber çocukları, diğer müslümanların çocukları ve müşrik çocukları olmak üzere üç kısma ayırarak açıklamaya çalışmıştır.³ Bu bağlamda peygamber çocuklarının âhiretteki dinî konuları hakkında Mâlikî fakih el-Mâzerî'den (ö. 536/1141)⁴ nakilde bulunan Birgivî, küçük yaşta vefat eden peygamber çocuklarının cennete gireceği hususunda ümmetin icma ettiğini söyler ve bunun dışında konuyla ilgili herhangi bir açıklamada bulunmaz.⁵

Müslümanların küçük yaşta ölen çocuklarına gelince; Birgivî'ye göre bu konuda iki farklı görüş benimsenmiştir. Bunlardan birincisine göre, müslümanların küçük yaşta (ergenlik çağına girmeden) ölen çocukları, kesinlikle cennete gireceklerdir. Âlimlerin çoğunluğu bu görüştedir. İkinci görüşe göre bu konuda büyüklerde olduğu gibi çocuklar hakkında da kat'i bir hüküm verilemez. Bu görüş de bazı kelim âlimleri tarafından benimsenmiştir.⁶ Birgivî, bu görüşlerin Kirmânî (786/1384)⁷ ve Bezzâzî (ö. 827/1424)⁸ gibi âlimlerin eserlerinde mevcut olduğunu söyler. Ayrıca konuyla ilgili olarak Nevevî (ö. 676/1277) ve Ebû Hanîfe'nin öğrencisi İmam Muhammed'in (ö. 189/805) birinci görüşü benimsediğine,

¹ Bu risale, Mehmet Emre tarafından "Müslüman Çocukların Halleri" başlığı ile 1976 yılında Türkçeye tercüme edilmiştir. Bkz. Birgivî, Takiyüddin Mehmet b. Pîr Ali, *Müslüman Çocukların Halleri, (Cennet Bahçeleri İçinde)* çev. Mehmed Emre, Çile Yay., İstanbul 1976.

² Bkz. Ebû'l-Hasan el-Eş'arî, *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn ve İhtilafu'l-Musallîn*, Dâru Sâdır, Beyrut 2006, s. 151-152; Ahmed b. Halil el-Hamedânî Kâdî Abdülcebbâr, nşr. *Hüseyn b. Ebû Haşim*, Daru İhyait-Türasil-Arabiyye Beyrut 2001, s. 321-325; a. mlf., *el-Muhtasar fi Usûli'd-Dîn*, (Resâilü'l-'adl ve't-tevhîd içinde), nşr. Muhammed Ammara, Dâru's-Şuruk, Kahire 1988, s. 251-253; Ebû Bekr Muhammed b. İbn Fûrek, *Makâlâtü's-Şeyh Ebi'l-Hasan el-Eş'arî*, thk. Ahmed Abrurrahman es-Sayih, Mektebetü's-Sekâfeti'd-Dîniyye Kahire, 2005, s. 146-149; Abdülkâhir el-Bağdâdî, *Kitâbu Usûli'd-Dîn*, Dâru Sâdır, Beyrut 1928, s. 256-266; Ebû Yusr Muhammed el-Pezdevî, *Ehl-i Sünnet Akaidi*, çev. Şerafeddin Gölcük, Kayihan Yay., İstanbul 1994, s. 332-334; Ahmet Taşdemir, "Müslüman Çocukların Âhiretteki Durumları", *Kelam Araştırmaları*, 11:1 (2013), 502.

³ Birgivî, Takiyüddin Mehmet b. Pîr Ali, *Ahvâlü Etfâli'l-Müslimîn* (Resâilü'l-Birgivî içinde), thk. Ahmed Hâdî el-Kassâr, Dârü'l-Kütübü'l-İmiyye, Beyrut 1971, s. 105-106 (çev. 122-126).

⁴ Tam adı Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Ömer et-Temîmî es-Sıkkî el-Mâzerî'dir. Sicilya adasının güneydoğu sahilinde bulunan Mâzer (Mazara) şehrinde dünyaya gelen ve en meşhur Mâlikî âlimlerinden biri olan Mâzerî, Kuzey Afrika'daki Mehdiye (Tunus'ta) şehrine göç etmiş ve hayatının büyük bir kısmını burada geçirmiştir. Fıkıh ilmin dışında hadis ve kelâm gibi ilimler de meşgul olmuştur. Bkz. Eyyüp Said Kaya, "Mâzerî", *DİA*, XXVIII, 193-195.

⁵ Birgivî, *Ahvâlü Etfâli'l-Müslimîn* s. 105 (çev. 122).

⁶ Birgivî, *Ahvâlü Etfâli'l-Müslimîn*, s. 105 (çev. 122). Birgivî bu görüş sahiplerinin kimler olduğu hususunda herhangi bir bilgi vermez. Ancak bazı kaynaklarda Ehl-i Hadis ve Cebriyye taraftarlarından bazılarının küçük yaşta ölen müslüman çocukların âhiretteki durumları hakkında kesin bir hüküm verilemeyeceği görüşünde oldukları ifade edilir. Bu görüş sahiplerine göre bu çocukların durumu Allah'a kalmıştır. Allah dilerse onlara azap eder, dilerse cennetine koyar. Bkz. Eş'arî, *Makâlât*, s. 173; İbn Fûrek, *Makâlâtü's-Şeyh Ebi'l-Hasan el-Eş'arî*, s. 146 vd.; Yusuf Şevki Yavuz, "Çocuk", *DİA*, VIII, 360.

⁷ Tam adı Ebû Abdillâh Şemsüddin Muhammed b. Yûsuf b. Alî el-Kirmânî (ö. 786/1384)dir. Buhârî şâhihi, muhaddis ve fakih olarak tanınan Kirmânî, asıl şöhretine *el-Kevâkibü'd-derârî fi şerhi Sahîhi'l-Buhârî* eseriyle kavuşmuştur. Bkz. İsmail Hakkı Ünal, "Şemseddin Kirmânî", *DİA*, XXVI, 65-66.

⁸ Asıl ismi Hâfızüddin Muhammed b. Muhammed b. Şihâb el-Kerderî el-Hârizmî olan Bezzâzî, bezcilik mesleğiyle meşgul olduğu için el-Bezzâzî nisbesi ile meşhur olmuştur. Hanefî fıkıh âlimi olarak tanınır. En meşhur eseri, el-Fetâva'l-Bezzâziyye'dir. Bu eser, *el-Câmiu'l-veciz ve Fetâva'l-Kerderî* diye bilinir. Eserde ilk Hanefî imamlarının görüşleriyle daha sonraki devirlerde Hanefî âlimler tarafından verilen fetvalar muteber kitaplardan özetlenerek derlenmiştir. Bkz. Ahmet Özel, "Bezzâzî", *DİA*, VI, 113-114.

Ebû Hanîfe'nin ise ikinci görüşte olduğuna işaret eden Birgivî, onların konuyla ilgili görüşlerine yer verir. Bu bağlamda İmam Muhammed'in şu görüşünü nakleder: "Ebû Hanîfe, müşrik ve Müslüman çocukları hakkında bir hüküm vermekten çekinmiştir. Tercih edilen hükme göre Müslüman çocukları hakkındaki tereddüt reddedilmiştir."¹ Diğer taraftan Birgivî, Nevevî'nin şu ifadelerine yer verir: "İlim adamları, küçük müslüman çocuklarının cennetlik olduğu hususunda icma etmişlerdir."²

Birgivî'nin naklettiği bu bilgilere göre, İmam Muhammed ve Nevevî'nin birinci görüşü, Ebû Hanîfe'nin de ikinci görüşü benimsediği anlaşılmaktadır. Fakat Mâtürîdî âlimi Pezdevî, Ebû Hanîfe'nin gençlik yıllarında bu konuda çekimser kaldığına, ancak daha sonra bu tutumundan vazgeçtiğine işaret ederek, onunla ilgili şu rivayeti nakleder: "Ebû Hanîfe, Müslüman ve müşrik çocukları konusunda çekimser idi. Onun bu hali gençliğindeydi. Çünkü bu çocukların cennete gideceğine dair rivayet edilen pek çok hadis kendisine ulaşmamıştı. Bu hadisler kendisine ulaşınca o, bu çekimser tutumundan döndü." Buna ek olarak Pezdevî, Ehl-i Sünnet'in çoğunluğunun Müslüman çocuklarının cennete gidecekleri görüşünde birleştiklerini belirtir.³ Bağdâdî de onların cennetlik olduğu hususunda Ehl-i Sünnet'in icma ettiğini söyler.⁴ Bu bilgilerden de anlaşıldığı üzere Ehl-i Sünnet'in büyük bir çoğunluğu, rüşd çağına erişmeden ölen müslüman çocukların cennetlik olduğu görüşünü benimsemiştir. Hâricîlerin bir kısmı ile Mu'tezile'nin çoğunluğu müslüman çocukların azaptan muhaf tutulup, cennette olacaklarını,⁵ yine Şîa'nın bir kısmı da Allah'ın âhirette çocuklara azap çektirmeyeceğini, aksine cennetine koyacağını kabul ederek, Ehl-i Sünnet'inkine yakın bir görüş benimsemişlerdir.⁶

Birgivî de konuyla ilgili kendi tercihi İslam âlimlerinin çoğunluğu tarafından benimsenen birinci görüşten yana kullanır. Nitekim o, İmam Nevevî'nin görüşünün daha kuvvetli olduğunu söyler ve bu görüşüne de Tûr 52/21⁷ âyetini delil gösterir. Daha sonra o, bu âyetin müfessirler tarafından da kendi görüşünü destekler mahiyetinde tefsir ettiklerine dikkat çeker. Bu bağlamda o, herhangi bir müfessir ismi zikretmeksizin onların mezkûr âyeti: "Zürriyetleri, tabiri umumi olup, büyük ve küçük çocukları içine almış bulunmaktadır." şeklinde yorumladıklarını belirtir. Birgivî'ye göre müfessirlerin bu yorumu dikkate alındığında âyete şu şekilde bir mana vermek mümkündür: "Mümin babaların çocukları, anne-babalarının imanları sebebiyle, büyük yaşta iseler hakikaten, küçük yaşta bulunuyorlarsa hükmen; imanda babalarına tabi olan zürriyetlerini, cennetteki derecelerinde, kendilerine kattık. Bu, çocuklara ve babalarına, ikramda fazlalık olsun ve cennette sevinçleri tam, nimetleri mükemmel bulunsun diye ilahi bir lütuftur."⁸

Diğer taraftan Birgivî, âyetin bu şekilde anlaşılması gerektiğini desteklemek için Hz. Peygamber'in şu hadislerini nakleder: "Hiç şüphesiz Allah; müminin bir kısım zürriyetini, her ne kadar onlardan aşağı olsa bile, diğerleri arasında onlara yakınlığı bulunduğu için yükseltir. Kimin günah işleyecek çağa ulaşmamış üç çocuğu ölürse, bu çocuklar, kendisi için ateşten koruyan bir perde olur ve o kişi cennete girer." Birgivî, bu hadisin Buhârî şârihi İbn Battâl (ö. 449/1057) tarafından: "Hadiste mümin çocuklarının cennete gireceğine delalet vardır. Zira babası (ve annesi), çocukları sebebiyle cennete girince, çocuğun cennete girmesi daha önce gelir." şeklinde yorumladığını belirtir.⁹ Daha sonra Birgivî, mümin çocukları hakkında hüküm vermekte çekimser kalanların kendi görüşlerini temellendirmek için ileri sürdükleri delillere yer verir. Bu çerçevede o, karşı tarafın Hz. Aişe'nin rivayet edilen şu hadisi delil olarak

¹ Birgivî, *Ahvâlü Etfâli'l-Müslimîn*, s. 105 (çev. 122).

² Birgivî, *Ahvâlü Etfâli'l-Müslimîn*, s. 105-106 (çev. 122).

³ Pezdevî, *Ehl-i Sünnet Akaidi*, s. 332.

⁴ Bağdâdî, *Usûli'd-Dîn*, s. 261,

⁵ Eş'arî, *Makâlât*, s. 81-82, 151; Bağdâdî, *Usûli'd-Dîn*, s. 260; Kâdî Abdülcebbar, *Şerhu'l-Usûli'l-Hamse*, s. 321 vd.; Muhammed Abdülkerim eş-Şehristânî, nşr. Muhammed Fehmi Muhammed, *Dârul-Kütübü'l-İlmiyye*, Beyrut ts., I, 123.

⁶ Eş'arî, *Makâlât*, s. 41.

⁷ "Âyetin manası şöyledir: "İman eden ve nesilleri de iman konusunda kendilerinin yoluna uyanlar var ya, biz onların nesillerini kendilerine kattık. Bununla beraber onların amellerinden hiçbir şey eksiltmeyiz. Herkes kazandığı karşılığında rehindir."

⁸ Birgivî, *Ahvâlü Etfâli'l-Müslimîn*, s. 105 (çev. 122).

⁹ Birgivî, *Ahvâlü Etfâli'l-Müslimîn*, s. 105 (çev. 122).

kullandıklarını söyler: “Hz. Aişe diyor ki: Ensardan küçük bir çocuk vefat etmişti. Hz. Peygamber de onun cenazesine davet edilmişti. Ben: “Ne mutlu ona, cennet kuşlarından bir kuş!” dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber: “Ya Aişe, bundan başkası olamaz mı?” buyurdu.”¹

Birgivî, karşı tarafın bu hadise dayanarak, Hz. Peygamber’in kat’î delil olmadıkça çocukların âhiretteki durumları hakkında hüküm vermeyi nehyettiğini, bu nedenle onların cennetlik mi cehennemlik mi oldukları konusunda kesin bir şey söylemenin doğru olmayacağını, dolayısıyla bu konuda sükût etmek gerektiğini iddia ettiklerini belirtir. Birgivî’ye göre konuyla ilgili mezkûr hadis, çocuklar hakkında hüküm vermenin yasak olduğuna delalet etmez. Kaldı ki bu hadisin mümin çocukları hakkında inen âyetten (Tûr 52/21) önce ifade edilmiş olması da muhtemeldir. Buna göre hadiste de ifade edildiği üzere Hz. Peygamber’in bu konuda çekimser davranması, çocuklar hakkında kendisine bir vahy henüz gelmemesinden dolayı olabilir. Bu tespitten hareketle Birgivî, küçük yaşta ölen müslüman çocukların iman üzerine öldüklerini, dolayısıyla cennete gideceklerini ve bu konuda şüphe etmemek gerektiğini söyler.²

Öte yandan Birgivî, bu risalesinde “Çocukların Baba ve Annelerine Faydaları” ismiyle müstakil bir başlık açmış, burada Allah’ın henüz bulûğa ermeden çocukları ölen Müslümanlara o çocuklar sebebiyle ihsanda bulunacağına ve bu çocukların da anne-babalarına şefaate edebileceklerine ve cennetlik olduklarına dair birçok âyet ve hadisleri naklederek, kendi görüşünü ispatlamaya çalışmıştır.³

Müşriklerin küçük yaşta ölen çocuklarına gelince Birgivî, bu konuda İslam âlimlerinin ihtilaf ettiklerini ve konuyla ilgili üç farklı görüş benimsediklerini belirtir. Onun naklettiği bilgilere göre bu görüşleri şu şekilde özetleyebiliriz:

- (1) Müşrik çocukları, babalarına tabidirler ve babaları müşrik oldukları için cehenneme gideceklerdir.
- (2) Bu çocukların âhiretteki durumu, Allah’ın dilemesine bağlıdır. Bu konuda kesin bir hüküm vermeyip, susmak (tevakkuf etmek) gerekir.
- (3) Bu çocuklar cennete gideceklerdir.

Birgivî’nin herhangi bir isim zikretmeksizin naklettiği bu görüşlerden ilki, Hâricîler’den Ezârika mensupları, Eş’arîlerden Teftâzânî ve Devvânî ile Selefîlerden Ebû Ya’lâ el-Ferrâ gibi âlimler tarafından savunulmuştur. İkinci görüşü ise Mâlik b. Enes, Ahmed b. Hanbel, Beyhakî, İbn Teymiyye, Kâdî Beyzâvî gibi Selefî ve Eş’arî âlimleriyle bazı Hâricî ve Şîî âlimleri benimsemişlerdir. Üçüncü görüş de Mu’tezile’nin tamamı, Ehl-i Sünnet’ten Buhârî, İbn Hazm, İbnü’l-Cevzî, Kurtubî, Nevevî, İbn Hacer el-Askalânî, müellifimiz İmam Birgivî ile bazı Şîî ve Hâricî âlimler tarafından savunulmuştur. Diğer taraftan Birgivî, burada konuyu üç görüş etrafında özetleyerek sunmaya çalışmıştır. Bununla birlikte İslam âlimleri arasında rüşd çağına erişmeden ölen çocukların ahretteki durumu, oldukça ayrıntılı olarak ele alınmış, bu konuda farklı birçok görüş benimsenmiştir.⁴

Birgivî, bu görüşleri naklettikten sonra doğru olan görüşün üçüncüsü olup, küçük yaşta ölen müşrik çocukların cennetlik olduğunu açıkça ifade eder.⁵ Daha sonra bu görüşün doğruluğunu ispatlamak için şu rivayetleri nakleder:⁶ Bir gün Hz. Muhammed rüyasında, Hz. İbrahim peygamberi etrafında küçük

¹ Müslim, “Kader”, 30-31; Nesâî, “Cenâiz”, 58; İbn Mâce, “Mukaddime”, 10.

² Birgivî, *Ahvâlü Etfâli’l-Müslimîn*, s. 105-106 (çev. 124).

³ Birgivî’nin naklettiği bu rivayetler için bkz. Birgivî, *Ahvâlü Etfâli’l-Müslimîn*, s. 108-112 (çev. 127-138).

⁴ Bu görüşler ve temsilcileri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yavuz, “Çocuk”, *DİA*, VIII, 359-360; Hayati Hökelekli, “Fitrat”, *DİA*, XIII, 47-48; Arif Aytekin, “İslam’da Müşrik Çocukları Meselesi”, *AÜİFD*, sayı: 30 (2008), ss. 121-138; Hüseyin Aydın, “İlahi Adalet Açısından Çocuk ve Hayvan Elemleri Meselesi”, *FÜİFD*, 14: 2 (2009), ss. 1-27.

⁵ Birgivî, *et-Tarikatü’l-Muhammediyye* eserinde her ne kadar “müşrik çocukların cennette mi cehennemde mi olacağı kesin bilinmiyor” dese de, bu risalesinde onların cennette olacağını açıkça savunmaktadır (Birgivî, *et-Tarikatü’l-Muhammediyye ve’s-Sıratü’l-Ahmediyye*, thk. M. Nazım Nedvi, Dârü’l-Kalem, Dimeşk 2011, s. 90; a.mlf., *Tarikat-i Muhammediyye Tercümesi*, çev. Celal Yıldırım, Demir Kitapevi, İstanbul 1969, s. 56).

⁶ Birgivî, *Ahvâlü Etfâli’l-Müslimîn*, s. 106 (çev. 125).

çocuklar bulunduğu halde görmüştü. Ashab kendisine: “Müşrik çocukları da var mıydı?” diye sordular. Bunun üzerine Hz. Muhammed: “Müşriklerin çocukları da vardı.” şeklinde cevap verdi.¹ Diğer bir hadisinde de: “Her çocuk İslam fitratı üzerine doğar.” buyurmuştur.² Bunun dışında Birgivî, “...*Hiçbir günahkâr, başka bir günahkârın günah yükünü yüklenmez.*”³ âyetini de kendi görüşüne delil gösterir. Ona göre bu âyet, çocukların, anne-babalarının günahları sebebiyle cezalandırılmayacağına delalet etmektedir. Şayet çocuklar, âhirette cezalandırılmış olurlarsa kendi günahlarından dolayı değil, anne-babalarının günahları sebebiyle cezalandırılmış olacaklardır. Bu ise yukarıda zikredilen hadislerle ve âyetle çelişmektedir. Çünkü Allah, Hz. Âdem’in sırtından çocuklarının (bütün insanların) zürriyetlerini çıkarıp kendilerini nefislerine şahid tuttuğunda, onlarda Allah’ın ulûhiyetini dilleri ile ikrar ve itiraf etmişlerdir.⁴ Artık kim bu ikrarını (bulûğa erdikten sonra) bozarsa azabı hak edecektir. Çocuklar ise (bu ikrarı bozacak bulûğ çağına gelmedikleri için) bu ikrar üzerinde devamlıdır. Diğer taraftan Birgivî, “*Biz, bir peygamber göndermedikçe azap edici değiliz.*”⁵ âyetini de delil gösterir ve çocukların telif çağında olmadıklarına işaret ederek, kâfir çocukları için ne bir teklifin ne de bir peygamber gönderilmesinin söz konusu olacağını söyler. Bu tespitten hareketle Birgivî, kâfir ve müşrik çocukların cehennem ehlinde olamayacağını belirtir.⁶

Birgivî, kendi görüşünü bu şekilde temellendirdikten sonra, karşı tarafın (müşrik çocukların cehennemlik olduğunu iddia edenlerin) delillerine yer verir ve bu delilleri tek tek çürütmeye çalışır. Ona göre karşı tarafın kullandığı ilk delil şu rivayettir:

“Hz. Âişe dedi ki: Ben, Hz. Peygamber’e: “Ey Allah’ın resulü, müşrik çocuklarının âhiretteki durumu nedir?” dedim. O da: “Onlar babalarındandır.” cevabını verdi. Ben de: “Amelsiz oldukları halde mi?” dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber: “Allah onların nasıl amel edeceklerini en iyi bilendir.” buyurdu.”⁷ Birgivî’ye göre bu hadiste müşrik çocukların ateşte/cehennemde olduğuna dair açık bir ifade yoktur. Kaldı ki Hz. Peygamber’in bu çocuklardan sorulduğu vakit: “Onlar, babalarındandır” şeklinde cevap vermesi âhiret itibarıyla değil, dünya itibarıyla değildir.

Birgivî’ye göre karşı tarafın, kendi görüşlerini ispat etmek için kullandıkları ikinci delil ise şöyledir: “Rivayete göre bir gün Hz. Hatice, cahiliyet devrinde vefat eden iki çocuğu hakkında Hz. Peygamber’e: “Onlar nerededir?” diye sormuş, Hz. Peygamber de kendisine: “Onlar ateştedir.” diye cevap vermiştir.” Bu hadisin de delil olamayacağını ifade eden Birgivî’ye göre Hz. Peygamber’in “Onlar ateştedir.” şeklindeki cevabı, kendi içtihadıdır ve daha sonra bunun aksi ortaya çıkmıştır. Birgivî, bazı hadis şârihlerin de hadisi bu şekilde açıkladıklarını belirterek bu görüşünü desteklemeye çalışır.⁸

Sonuç

Müslüman ve müşrik çocukların âhiretteki durumları hakkında *Ahvâlü Etfâli’l-Müslimîn* adıyla müstakil bir risale kaleme alan Birgivî, bu konuya büyük önem vermiştir. Birgivî, risalesinde konuyu peygamber çocukları, diğer Müslümanların çocukları ve müşrik çocukları olmak üzere üç kısma ayırarak açıklamaya çalışmıştır. Birgivî, küçük yaşta vefat eden peygamber çocuklarının cennete gireceği hususunda ümmetin icma ettiğini, fakat diğer çocuklar hakkında farklı görüşler benimsendiğini söylemiştir. Birgivî, Müslümanların küçük yaşta ölen çocukları hakkında onların “kesinlikle cennetlik olduğu” veya “haklarında da kat’i bir hüküm verilemeyeceği” şeklinde iki farklı görüş benimsendiğini belirtir. Ancak

¹ İbn Hanbel, *Müsned*, V, 9.

² Buhârî, “Cenâiz”, 92, 93; Müslim, “Kader”, 22; Tirmizî, “Kader”, 5; Ebû Dâvut, “Sünne”, 17.

³ En’âm 6/164.

⁴ Birgivî, *Ahvâlü Etfâli’l-Müslimîn*, s. 106 (çev. 125).

⁵ İsrâ 17/15.

⁶ Birgivî, *Ahvâlü Etfâli’l-Müslimîn*, s. 106-107 (çev. 125-126).

⁷ Buhârî, “Cenâiz”, 93; “Kader”, 3; Müslim, “Kader” 23, 24, 26-28; Nesâî, “Cenâiz”, 60.

⁸ Birgivî, *Ahvâlü Etfâli’l-Müslimîn*, s. 106-127 (çev. 126).

kendi tercihini ilk görüşten yana kullanan Birgivî, bu çocukların cennete gireceklerini söyler ve bu görüşünü birçok ayet ve hadisleri delil göstererek ispatlamaya çalışır.

Müşriklerin küçük yaşta ölen çocuklarına gelince; Birgivî, bu konuda da âlimlerinin ihtilaf ettiklerini ve konuyla ilgili üç farklı görüş benimsediklerini belirtir. Bunlardan birinci görüşe göre müşrik çocuklar, babalarına tabidirler ve babaları müşrik oldukları için cehenneme gideceklerdir. İkinci görüşe göre bu çocukların âhiretteki durumu, Allah'ın dilemesine bağlıdır. Bu konuda kesin bir hüküm vermemek gerekir. Sonucu görüşe göre bu çocuklar, cennete gideceklerdir. Birgivî, bu görüşler arasında tercihini üçüncü görüşten yana kullanmış küçük yaşta ölen müşrik çocukların cennetlik olduğunu açıkça ifade etmiştir.

Birgivî, küçük yaşta ölen çocukların âhiretteki durumlarıyla ilgili olarak peygamber çocuklarının cennetlik olduğu ve bu konuda ümmetin icma ettiğini, onların dışındaki müslüman veya müşrik çocuklar ise bülûğ/teklif çağına gelmeden öldükleri için bunların cennete gideceklerini savunmuştur.

Kaynakça

- Aydın, Hüseyin, "İlahi Adalet Açısından Çocuk ve Hayvan Elemleri Meselesi", *FÜİFD*, 14: 2 (2009), ss. 1-27.
- Aytekin, Arif, "İslam'da Müşrik Çocukları Meselesi", *AÜİFD*, sayı: 30 (2008), ss. 121-138.
- Bağdâdî, Abdülkâhir, *Kitâbu Usûli'd-Dîn*, Dâru Sâdır, Beyrut 1928.
- Birgivî, Takiyüddîn Mehmet b. Pîr Ali, *Ahvâlü Etfâli'l-Müslimîn* (Resâilü'l-Birgivî içinde), thk. Ahmed Hâdî el-Kassâr, Dârü'l-Kütübi'l-İmiyye, Beyrut 1971, ss. 103-151.
- Birgivî, Takiyüddîn Mehmet b. Pîr Ali, *Müslüman Çocukların Halleri*, çev. Mehmed Emre, Çile Yayınları, İstanbul 1976.
- Birgivî, Takiyüddîn Mehmet b. Pîr Ali, *Tarikat-i Muhammediye Tercümesi*, çev. Celal Yıldırım, Demir Kitapevi, İstanbul 1969.
- Birgivî, Takiyüddîn Mehmet b. Pîr Ali, *et-Tarîkatü'l-Muhammediyye ve's-Sîratü'l-Ahmediyye*, thk. M. Nazım Nedvi, Dâru'l-Kalem, Dimeşk 2011.
- Eş'arî, Ebû'l-Hasan, *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn ve İhtilafu'l-Musallîn*, Dâru Sâdır, Beyrut 2006.
- Hökekleli, Hayati, "Fitrat", *DİA*, XIII, 47-48.
- İbn Fûrek, Ebû Bekr Muhammed b., *Makâlâtü's-Şeyh Ebi'l-Hasan el-Eş'arî*, thk. Ahmed Abrurrahman es-Sayih, Mektebetü's-Sekâfeti'd-Dîniyye Kahire, 2005.
- Kâdî Abdülcebbar, Ahmed b. Halil el-Hamedânî, *el-Muhtasar fî Usûli'd-Dîn*, (Resâilü'l-'adl ve't-tevhîd içinde), nşr. Muhammed Ammara, Dâru's-Şuruk, Kahire 1988.
- Kâdî Abdülcebbar, Ahmed b. Halil el-Hamedânî, *Şerhu'l-Usûlü'l-Hamse*, nşr. Hüseyin b. Ebû Haşim, Daru İhyait-Türasil-Arabiyye Beyrut 2001.
- Kaya, Eyyüp Said, "Mâzerî", *DİA*, XXVIII, 193-195.
- Önal, Recep, *İmam Birgivî'de Bilgi ve İnanç Paradigması*, Emin Yayınları, Bursa 2019.
- Özel, Ahmet, "Bezzâzî", *DİA*, VI, 113-114.
- Pezdevî, Ebû Yusr Muhammed, *Ehl-i Sünnet Akaidi*, çev. Şerafeddin Gölcük, Kayıhan Yay., İstanbul 1994.
- Şehristânî, Muhammed Abdülkerim, *el-Milel ve'n-Nihal*, nşr. Muhammed Fehmi Muhammed, Dâru'l-Kütübi'l-İmiyye, Beyrut ts.
- Taşdemir, Ahmet, "Müslüman Çocukların Ahiretteki Durumları", *Kelam Araştırmaları*, 11:1 (2013), ss. 501-510.
- Ünal, İsmail Hakkı, "Şemseddin Kirmânî", *DİA*, XXVI, 65-66.
- Yavuz, Yusuf Şevki, "Çocuk", *DİA*, VIII, 359-360.